

ՄԵՂՄԱՑՈՒՑԻՑ 2 ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ

Պատմուածք.

Մորիս Լըվէլի

Տիկին Ֆրանսուազ իր զաւակին ձերբակալութիւնը լրագրէն իմացաւ:

Լուրը իրեն այնքան հրէշային թուեցաւ, որ չուզեց հաւատալ: Գոհ, ոճրագործ իր զաւակը, իր սիրասուն, քաղաքավարի, ամաչկոտ զաւակը, որ ամիս մը առաջ իր մօտ եկած էր՝ Զատիկուան արձակուրդը անցնելու... Կը պատկերացնէր անոր բարի դէմքը հետեակ զինուորի համազգեստին մէջ: Դեռ կը զգար խորշոմած այտերուն վրայ անոր հրաժեշտի ջերմ համբոյրին գգուանքը, ու մտքին մէջ այս անուշ և հանդարտ յիշողութիւնները յուզելով՝ ցնցեց ուսերը և ըսաւ.

—Ձէ, սխալած եմ. զաւակս չէ յանցաւորը:

Բայց և այնպէս թերթին մէջ խորոյ գրելով իր զաւակին անունն ու ազգանունը արձանագրուած էր «Ոճրագործ Զինուոր մը» վերնագրին տակ, ու դէպքը տեղի ունեցած էր անոր գտնուած դօրանոցին մէջ:

Անշարժ, ահաբեկ, ակնոցը ճակտին վրայ բարձրացուցած, ձեռքերը ծալած, բերանը դողդողջուն, ինքն իրենը խօսելով, կեցած էր խոհանոցի գաղջ լուսեհանը մէջ: Կը նայէր՝ առանց տեսնելու՝ բաց դռան մօտ ընդարձացած ծեր շանը և պատի ժամացոյցին, որ իր պահարանին մէջ ծանր ու յաշորդական թիթթաքով ժամանակը կը կտրէր:

Մէկը ներս մտաւ: Տիկին Ֆրանսուազ տեղէն ցատկելով հարցուց.

—Ո՞վ է:

Իր դրացունին էր: Որպէսզի այդ կինը իր յուզումը չգուշակէ, ըսաւ.

—Կը քնանայի. ինչքան տաք կ'ընէ:

Եւ ինք, որ ընդհանրապէս սակաւախօս ու քաշուող էր, հիմա անընդհատ կը խօսէր, հարցումներ կ'ուղղէր և պատասխանը ինք կուտար, ժամանակ չձգելով որ կինը զինքը հար-

ցափորձէ. ու այս անկապակից խօսքեր ըսած ատենը՝ ինք իրեն կը հարցնէր. «Արդեօք գիտէ՞»

Այլևս խօսելու նիւթ չգտնելուն՝ լռեց:

Դրացունին նշանակելից ձևով հարցուց.

— Ո՞րքան ատեն է որ ձեր դաւկէն լուր չունիք:

— Այս առաօտ նամակ առի:

Չյայտնեց թէ ինչ լուր ստացած էր: Յանկարծ մեծ պէտք մը դգաց մխիթարուելու, ապահովուելու, լսելու իր ձայնէն տարբեր ձայն մը, որ զայրանայ, յայտարարէ. «Մխալ է. ոճրագործը ան չէ՞»

Ու թերթը կնոջը ցոյց տուաւ և կատակելու ճիգով մը ըսաւ.

— Կարդացի՞ր այստեղ գրուածը. զարմանալի է, չէ՞:

Արտեանունքը արցունքով լեցուն և յուզումնահեղձ՝ աւելցուց.

— Ի՞նչ ապուշ եմ եղեր... Առաջին անգամ կարդալուս դող ելայ...: Ի՞նչ ապուշ եմ հղեր:

Դրացունին միշտ լուռ կը մնար: Միւսը կը կրկնէր.

— Ջարմանալի է, զարմանալի:

— Այո, զարմանալի է որ նոյն անունով երկու զինուոր գտնուին միևնոյն զօրագունդին մէջ:

Մեծ շունչ մը առնելով, պառաւր աղաղակեց.

— Ես ալ մտածեցի այդպէս...: Երկու հոգի կան նոյն անունով...: Ոճրագործը զաւակս չէ:

Չգիտիմ, ըսաւ կինը: Երեւի... ի՞նչ էր թէ ձեր զաւակը չըլլար, որովհետեւ կ'ենթադրուի որ ինքն է...: Արդէն կը խօսին որ տակառագործին 300 Ֆրանգն ալ ան գողցած է, երբ արձակուրդով այստեղ եկած էր:

Մայրը տժգոյն, բոռնցքը սեղմած՝ ոտքի ելաւ.

— Ի՞նչպէս կարելի է այդպիսի ամբաստանութիւններ ընել...: Ոճրագործը ան չէ, ոչ, ան չէ...: Չէք ամչնար...: Ձեզ ի՞նչ ըրինք, որ այդպէս մեր ետեւն ինկած էք...: Խեղճ զաւակս...: Շուտով յայտնի կ'ըլլայ թէ յանցաւորը ո՞վ է...:

Եւ առանց դուռը փակելու, առանց նոյնիսկ ոտնամանները հագնելու՝ վազեց մինչև կայարան:

Ժամը եօթին մօտ քաղաք հասաւ: Ուղևորութեան ժամանակ իր սարսափը աւելի միծցած էր: Այլևս չէր ըսեր. «Անկարելի է», այլ «Մի գուցէ ճիշտ ըլլայ»: Ճանապարհը իրեն անվերջանալի թուեցաւ: Իր աչքին առջևէն կ'անցնէին գիւղեր, դաշտեր, հեռագրական ցիցեր և թելիւր, որոնք կը

բարձրանային ու կ'իջնէին գլխի պտոյտ տուող տատանումներով:

Երբ գնացքը կանգ առաւ, սկսաւ դողալ, մտածելով որ շատ շուտ մօտիկացած էր այն վայրկեանը, ուր իրողութիւնը պիտի պարզուէր: Աղօթքներ կը մրմնջէր, և աղօթքներուն պաղատանքներ կը կցէր, որոնք անզգալարար իր շրթունքին վրայ կուգային:

—Ո՛վ Սուրբ Կոյս, անշուշտ դուն չուզեցիր որ այս բանը պատահի...: Գիշ ետքը ի՞նչ աղօթքներ պիտի ընեմ քեզ:

Վանդակապատին ետեւ՝ զօրանոցին սպիտակ բակը իր քառակուսի շէնքերով կը տարածուէր: Դռան սեծին վրայ զինուորներ նստած կը ծիծաղէին, կը խօսէին իրիկուան խաղաղութեան մէջ: Իր դաւկէն սորված էր դանազանել զինուորական աստիճանները: Յաբգալիք՝ կանգ առաւ:

—Ներողութիւն, պարոն սպայ. բան մը կ'ուզեմ հարցնել ձեզ...:

Վարանեցաւ, չհամարձակելով յայտնել իսկոյն ինչ որ իրեն այնքան մտահոգութիւն կը պատճառէր:

—Զաւկիս Ժիւլ Միշօնի մասի կ'ուզեմ խօսիլ, որ 3-րդ զօրաբաժնին մէջ կը ծառայէ...: Կը փափաքէի իմանալ թէ կարելի՞ է արդեօք զինքը տեսնել...:

Փորձեց ժպտիլ:

—Ես իր մայրն եմ..., իր սիրելի մայրիկը...: Ի՞նչ, կարելի չէ...: Դուր է...: Կիւսնդ է...: Ի՞նչ...: Եւ, գիտեմ...: Ի՞նչ, ի՞նչ, բան մը չեմ գիտեր...: Պատժուած է, ոստիկանատունն է. կ'ըսէք...: Ո՛չ...: Բանտը...: Զինուորական դատարանին առջև պիտի ներկայանայ...:

Գլուխը ծածկեց ձեռքերուն մէջ:

—Սուրբ Աստուածածին, ուրեմն իրաւ է, Սուրբ Կոյս:

Իողողջ քայլերով հեռացաւ և զինուորական բանտը դիմեց: Հոն իրեն ըսին որ արգիլուած է հետը խօսիլ, և այս արգելքի հրամանը լռելի մեծցուց իր սարսափը: Պատկերացուց իր որդիին՝ բանտարկուած, մինակ, յաւիտենապէս աշխարհէն կտրուած: Իրեն խորհուրդ տուին երթալ փաստաբանին հետ տեսակցիլ: Նոյն դեպքուն քայլերով գնաց փաստաբանին մօտ, և անկէ իմացաւ ամբողջ ճշմարտութիւնը: Անկարելի էր այլևս տարակուսել: Զաւակը մարդ սպաննած էր գողութեան նպատակով: 300 ֆրանգի չափ դրամ գտած էին իր յարդէ անկողնին մէջ, ու մանաւանդ որ խոստովանած էր թէ ինքն է ոճրագործը:

Երբ տեսաւ որ զուր տեղն է լալն ու պաղատիլը, չպի-

տի կրնայ զաւակը տեսնելու, յուսահատ՝ գիւղ վերադարձաւ։
Եղելութիւնը ամենքին ծանօթ էր հիմա։ Խօսակցութիւններէ
ու նայածքներէ խուսափելու համար՝ դժշերանց տուն մտաւ։
Խղճուկ անասունի մը պէս որ հարուածներէ պաշտպանուելու
համար կը պահւորտի, փեղկերը փակած՝ տունէն դուրս չէր ել-
լեր։ Ամէն առաւօտ, դողահար, կը վերցնէր դռան տակ քշուած
լրագիրը, որու միջոցով հետզհետէ տեղեկացաւ ոճիրին բոլոր
մանրամասնութիւնները և զաւկին վրայ ծանրացող բոլոր
ամբաստանութիւնները։ Իբրեւ վկայ դատաւորին ներկայացող
անձերը ամենքն ալ միաձայն հաստատեցին որ տակառագործը
կողոպտողը Միշօնն էր։ Չէ՛ այդ անկարելի էր. երդում կարող
էր ընել որ այդպէս չէ։ Սակայն յետոյ այդ գողութեան մասին
ալ սկսաւ իր զաւակին վրայ կասկածիլ։

Ամիս մը ետքը նորէն փաստաբանին մօտ գնաց. այս ան-
գամ այլևս չինչորեց իր որդին տեսնել, ոչ թէ անոր համր որ
այլևս չէր սիրեր, ոչ..., այլ ամչնալուն...:

Ինչ պիտի ըլլայ զաւկիս վիճակը, պարոն։ Թոյլ չպիտի
որ տաք ձեռքէս խլեն։

— Խեղճ կին, կը վախնս մ որ բան մը չկրնամ ընել... Երանի
թէ կարողանայի մեղմացուցիչ պարագայ մը գտնել։

— Ինչ ըսիք։ Մեղմացուցի՞չ... Ինչ կը նշանակէ աս։

— Կը նշանակէ պարագայ մը, որ դատաւորներու աչքին
յանցանքին ծոմնութիւնը կը նուազեցնէ։ Օրինակի համար, երբ
մէկը գողնայ և կարելի ըլլայ հաստատել, որ գողութեան շար-
ժառիթը աղքատութիւնն է եղած, ինչպէս նաև ստուգուի որ գող-
ցած է իր զաւակներուն հաց տալու համար, ահա այստեղ մեղ-
մացուցիչ պարագայ կայ։ Մինչդեռ ձեր զաւակը առաջին անգամ
չէ որ կ'ամբաստանուի։ Թէև գողութիւնը կ'ուրանայ, բայց...։ Վեր-
ջապէս պիտի փորձմ ինչ որ մարդկայնօրէն հնարաւոր է փորձել։

Տիկին Ֆրանսուազ տուն դարձաւ՝ ալ աւելի յոգնած և
աւելի ցաւատանջ։ Միտքը կը չարչարէր «Մեղմացուցիչ պա-
րագայ» բառերով։ Ո՛րքան կը փափաքէր գտնել արդարացում մը
որու շնորհիւ կարողանար սպասել քիչ մը ներողամտութիւն...։
Բայց ոչինչ չէր գտներ։ Միայն ոճիրը ու հրէշային բացայայտ
էր, և ոչ մէկ բան կը զօրէր անոր սարսափը պզտիկցնելու...։

Երբ դատաւարութեան օրը հասաւ, տունէն մեկնեցաւ՝
բարձրանալու համար իր գողգոթան։ Գնացքին մէջ կ'աղօ-
թէր, բոլոր սուրբերը օգնութեան կը կանչէր. ու իր դատարկ
գլխին մէջ՝ այնքան յաճախ կրկնուած «Մեղմացուցիչ պարա-
գանհր» բառերը կը հնչէին, ինչպէս թակաղը զանգակին մէջ։

Սպասեց տխուր սենեակի մը մէջ, ուր վկայութեան կոշուած

քանի մը անձեր իր ներկայութեանը ցած ձայնով կը խօսէին: Երբ կարգը իրան եկաւ, անվստահ քայլով մտաւ սրահը, արտահանութիւնները խփխփելով բարձր պատուհանէն եկող սպիտակ լոյսէն. և իսկոյն իր նայուածքով փնտոնեց զաւակը, որ, գլուխը կախ, մեծ կապոյտ թաշկինակ մը ձեռքին մէջ, կ'արտաբտուէր՝ պզտիկ հեծկլտանքներով... Դատաւորներուն դիմաց իր ուժերը հաւաքեց:

Ուզած էր զատարան ներկայանալ: Հիմա կը հարցնէր ինքնիրեն թէ ինչո՞ւ ուզած էր... Խնչ էր ըսելիքը... ոչինչ ոչինչ: Կէր գիտեր խեղճ կինը. ըսելիք ոչինչ չունէր... Ո՞վ էր ինք այնտեղ... Ոչինչ. տղուն մայրը: Ծնած, դգուած, մեծցուցած էր ան, այո՛... այդ տղան իրն էր... Բայց ո՛չ, այսօր այլեւ իրը չէր:

Բոլոր հարցումներուն նշաններով և կամ անհասկանալի բառերով կը պատասխանէր: Սրահին վրայ խոր լուծիւն մը կը ճնշէր: Անսահման կարեկցութեան աւարկայ էր այս սգաւոր, կըած ցաւէն պզտիկցած պառաւը:

— Աս ձեր միակ զաւակն է, հարցուց նախագահը:

— Այո, պարոն:

— Տունը եղած ժամանակ՝ որևէ դժգոհութիւն պատճառած է ձեզ:

— Ոչ, պարոն, ո՛հ, ոչ:

— Կը կարծէ՞ք որ վատահամբաւ մարդոց հետ յարաբերութիւններ ունենայ:

— Ձէ, չունի: Ո՛չ իր հայրը, որ ամենքէն սիրուած և յարգուած էր, և ո՛չ իս թոյլ պիտի տայինք որ այդ տեսակ յարաբերութիւններ ունենայ... Ամենքը մեզ կը յարգէին. ապահով եղիք:

— Գիտենք, գիտենք...

Ու խօսքը ամբաստանուածին ուղղելով ըսաւ.

— Դուք ալ գիտէիք այդ բանը, և ատոր համար է որ ձեր մօր մօտ գտնելէն օգտուեցաք՝ գողնալու համար, ինքզինքնիդ ապահով զգալով ձեր ծնողքի պատուաւորութեան հովանիին տակ... Խնչպէս կարելի է կասկածիլ այսպիսի պարկեշտ անձերու զաւակին վրայ... Ձէք կրնար ըսել՝ թէ կիսով չափ միայն պատասխանատու էք ձեր յանցանքին, թէ աչքերնուդ դէմ գէշ օրինակներ ունեցած էք, որ ձեր կորուստին պատճառ դարձան: Բայց ո՛չ. դուք այդ արդարացումն ալ չունիք:

Այն ատեն պառաւը կարծես զօրեղ ճիգ մը ըրաւ ինք իր վրայ: Իր մանր աչքերուն մէջ, ուր արցունքները մաշեցուցած էին թարթիչները, տարօրինակ ցոլք մը անցաւ, և ճակատը

կախ, առանց շարժումի, տկար ձայնով մը, որ գրեթէ այլևս չէր դողդղար, խօսեցաւ.

— Ներեցէք, պարոն: Պէտք է որ ձեզ յայտնեմ ճշմարտութիւնը: Զաւակս յանցաւոր է, մեծ յանցաւոր. ճիշտ է... Բայց մեղաւորը մինակ փնք չէ...: Քիչ առաջ ձեզ ըսի որ խղճի դէմ որեւէ բան չունիմ գործած...: Ստեցի: Տակառագործին երեք հարիւր ֆրանգը ես գողցայ, ես...: Երբ արձակուրդով տղաս ըսիս եկաւ, իրեն խոստովանեցայ եղելութիւնը...: Ան վախցաւ մտածելով որ իր մօրը պատիւն ու բարի անունը պիտի արատաւորուին... և այդ դրամը վերադարձնելու ու դանդատի տեղի չթողելու համար՝ ինքն ալ գողութիւն ըրաւ... մոլորուեցաւ... յանկարծակիի եկաւ... և դժբախտ դէպքը տեղի ունեցաւ:

Ճնշուած, վայրկեան մը լռեց, յետոյ աւելի մեղմ ձայնով շարունակեց.

— Ստեցի...: Անպիտան կին մըն եմ...: Ես ինքս եմ որ գէշ օրինակ եղայ զաւկիս...: Զերբակալեցէք իս...: Մեղմացուցիչ պարագայ մըն է անոր համար. այնպէս չէ. ներեցէք, պարոն...:

Ալ աւելի կքեցաւ, և ուսերը ցած ու գլուխը կախ՝ շատ, շատ պզտիկցած կ'երևնար...:

...Զաւակը տաժանակիր աշխատանքի միայն դատապարտուեցաւ: Քիչ ժամանակ ետքը պառաւը մեռաւ, արհամարուած ամբողջ գիւղէն: Հապճեպով յուղարկաւորական պատարագ մը ըրին, և թաղեցին գերեզմանատան մէկ հեռաւոր անկիւնը, ուր ամենէն գեղեցիկ օրն ալ՝ եկեղեցին և իր զանգազատունը իրենց շուքն իսկ չէին երկարեր:

Այս պատմութիւնը ինծի պատմեցին իր գերեզմանին մօտ, որ իբրեւ միակ զարդարանք ունէր ժամանակէն աւրուած սև տախտակէ խաչ մը և ժանգոտած, ծռուկած, կոտրտած մարգարիտներէ պսակ մը, որուն վրայ սակայն կարողացայ կարդալ սա բառերը.

Փրանսուզ Միշօնին՝

Իր Որդու դատաւորներուն կողմ է: